

Vergelijkend onderzoek integratie/ immigratie tussen Nederland en Duitsland

mei 2025

1. Opdracht

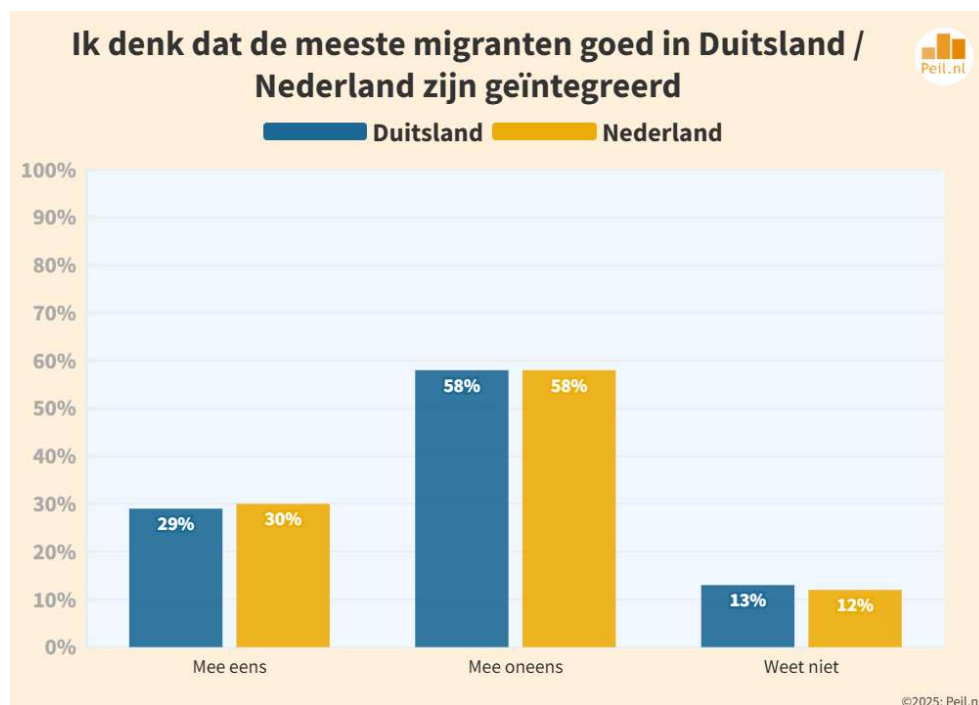
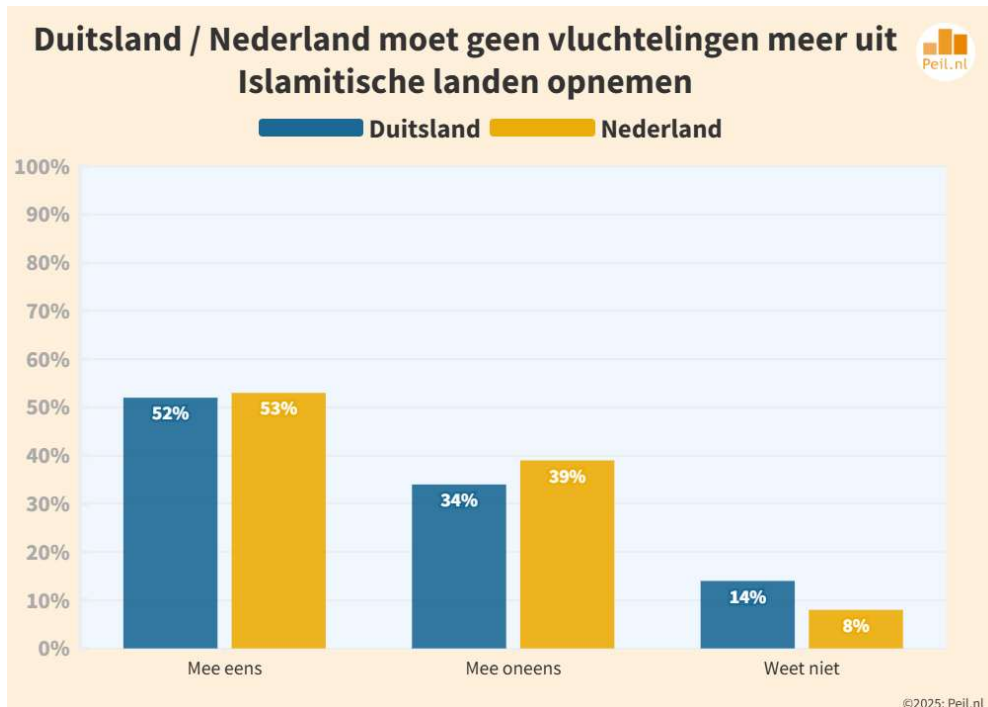
In opdracht van de Tweede Kamerfractie van de PVV is het onderstaande onderzoek uitgevoerd. De vragen zijn gesteld via Peil.nl. Het betreft een representatieve steekproef van 5899 Nederlanders van 18 jaar of ouder.

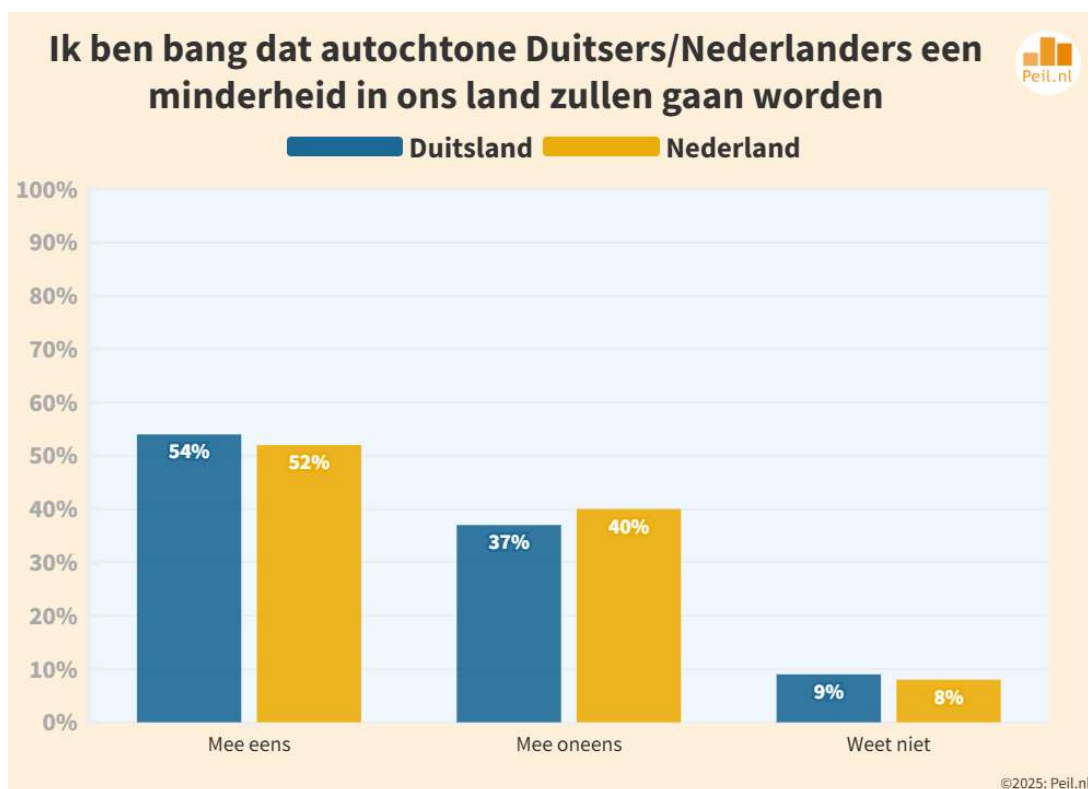
In Duitsland heeft [het onderzoeksbureau INSA Consulere](#) in opdracht van [Nius.de](#) vorig jaar een aantal vragen gesteld over immigratie en integratie. De Tweede Kamerfractie van PVV is geïnteresseerd hoe deze vragen in Nederland worden beantwoord en hoe de relatie ligt met de politieke voorkeur.

In dit rapport zullen we de resultaten presenteren en een korte analyse maken van de overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en Duitsland.

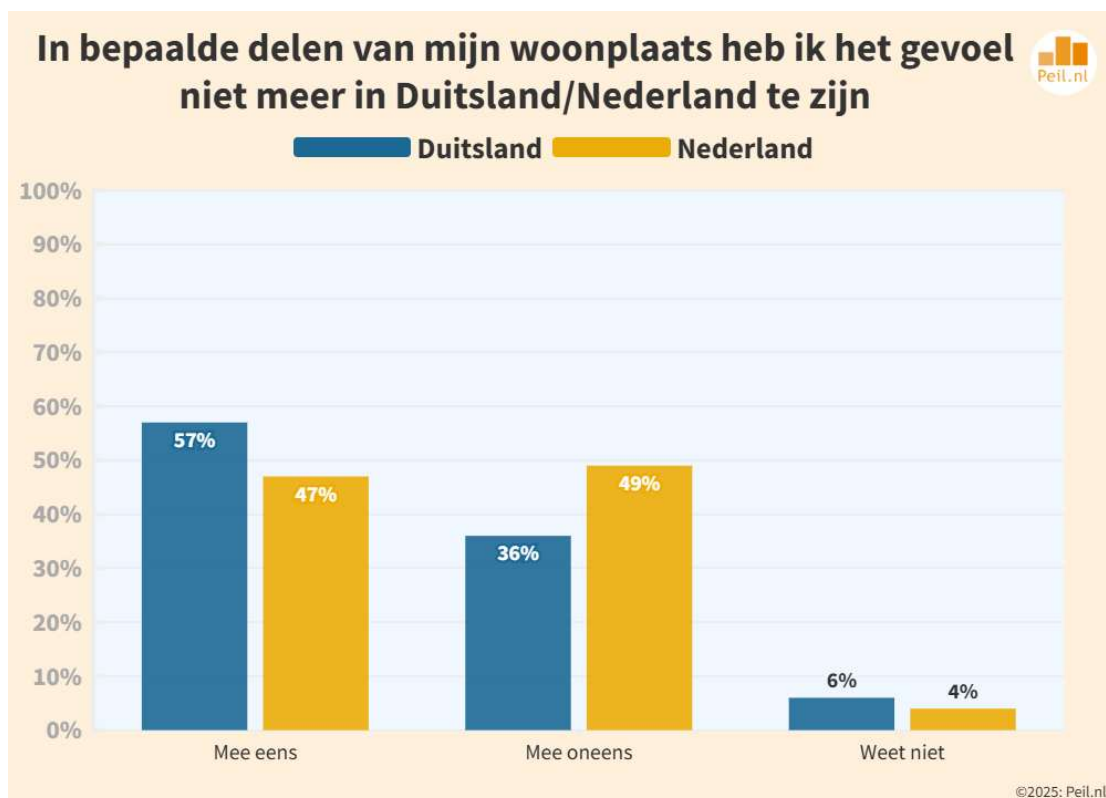
2. Nederland vergeleken met Duitsland

Dit zijn de totaaluitslagen voor Nederland en Duitsland voor de vier vragen. Opvallend hoe bij drie van de vier vragen de resultaten sterk op elkaar lijken.

Alleen bij de vierde vraag zien we wel verschil. De Duitsers zijn hiermee meer eens dan de Nederlanders. Maar ook in Nederland is bijna de helft het met deze stelling eens.

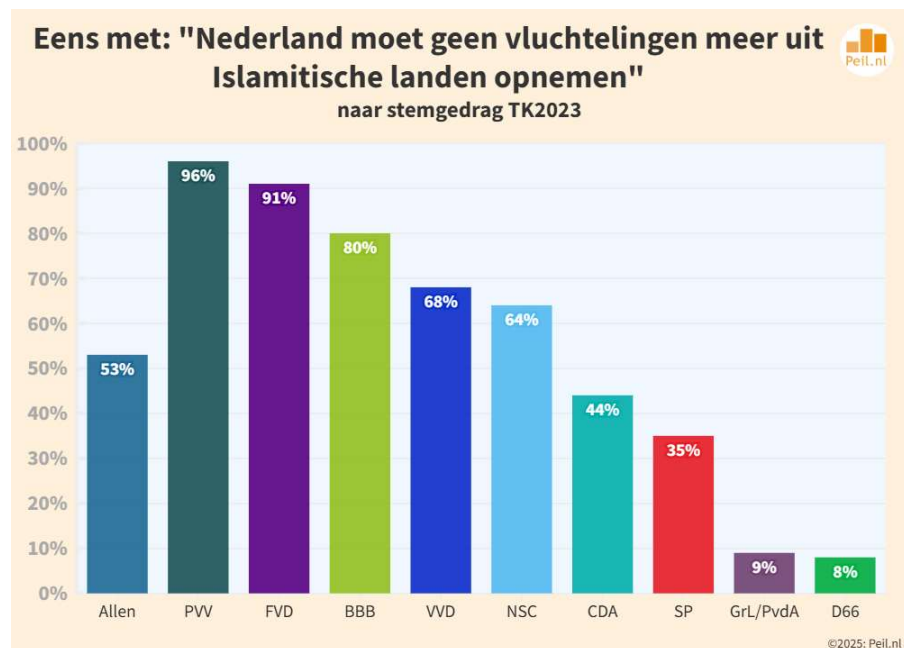
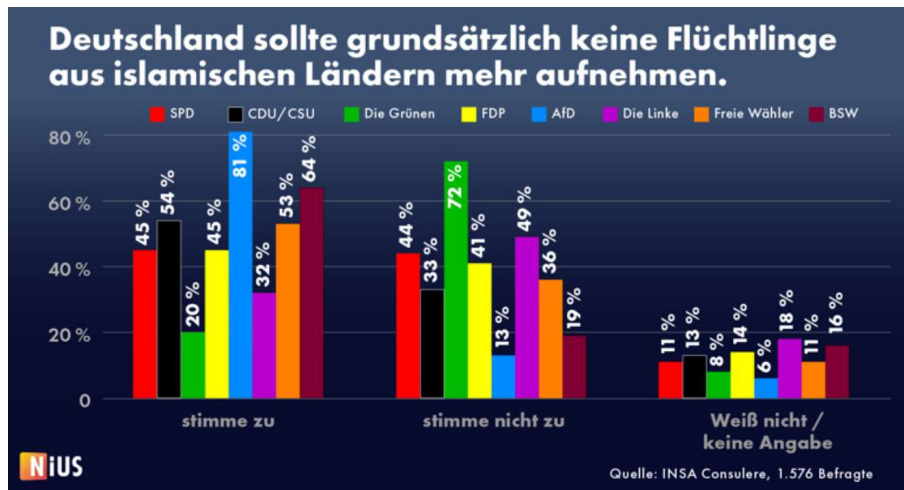

Naar politieke voorkeur

- Geen vluchtelingen uit Islamitische landen

In Duitsland zijn twee vragen afgezet tegen de politieke voorkeur van dat moment (mei 2024). Dit is de eerste en eronder staan de cijfers voor Nederland afgezet tegen het stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023.

Met deze stelling is in zowel Duitsland als Nederland ruim 50% het ermee eens.

Vergeleken met Duitsland zien we in Nederland bij het antwoord “eens” duidelijk grotere verschillen tussen de twee uiterste:

- In Duitsland is aan de ene kant 81% van de AFD-kiezers het eens met de stelling dat Duitsland geen vluchtelingen uit islamitische landen meer moet toelaten en aan de andere kant 20% van Die Grünen.

In Nederland is 96% van de PVV-kiezers het eens met de stelling dat Nederland geen vluchtelingen uit islamitische landen meer moet toelaten. Aan de andere kant zien we bij D66-

en GroenLinks/PvdA kiezers minder dan 10% die het met deze stelling eens is. Beide groepen kiezers vormden ieder bijna een kwart van alle kiezers bij TK2023.

- In Duitsland zien we dat van de SPD- kiezers 45% het eens is met die stelling en van de CSU/CDU-kiezers is dat 54%. Deze scores van de twee grootste partijen liggen dicht bij het landelijke gemiddelde van 52%.
- In Nederland daarentegen zien we dat VVD- en NSC-kiezers (bij TK2023 bijna een derde van de kiezers) voor twee derde deel eens zijn met deze stelling. Bij kiezers van CDA en SP (samen 6% van de kiezers) is die score 40%.

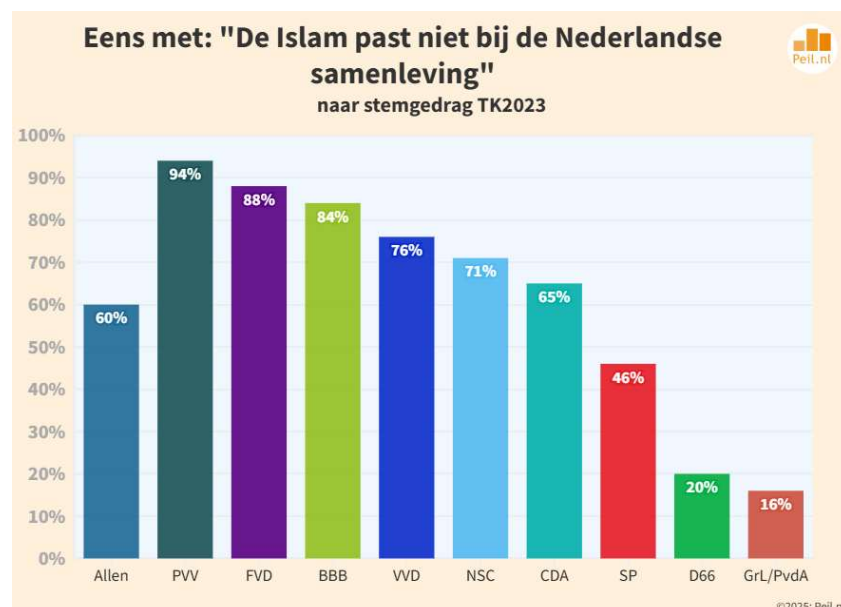
Bij deze stelling zien we dus in Nederland een veel sterkere polarisatie dan in Duitsland. Bij de twee partijen met de grootste aanhang toen was een duidelijke verdeeldheid bij de eigen kiezers.

In Nederland is te zien dat de er bij de partijen, die aan de buitenkant staan van de links-rechts schaal amper verdeeldheid heerst over deze stelling: of men is er massaal mee eens of men is er massaal mee oneens.

- Migranten of religie/cultuur?

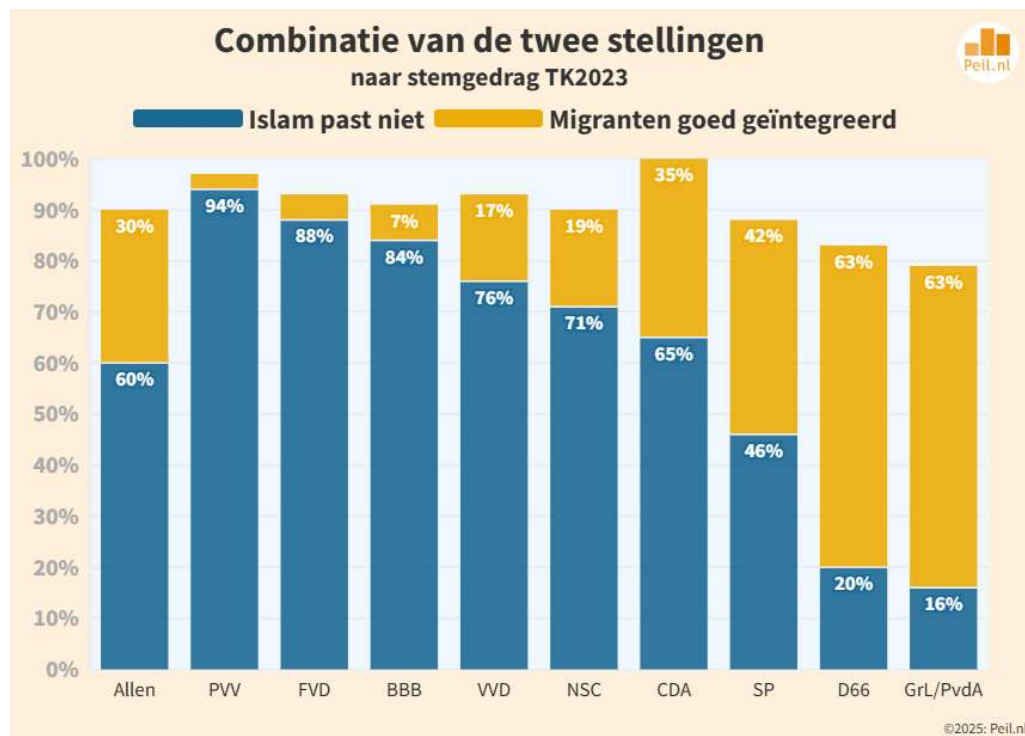
Bij de vorige uitslag naar politieke voorkeur is het de vraag in welke mate het cultureel/religieuze element een rol speelt. Via een andere vraag die ook in Duitsland is gesteld en een nieuwe toegevoegde stelling kan daar een goed beeld van worden gegeven.

De grafiek eens met de stelling “De islam past niet bij de Nederlandse samenleving” laat een patroon zien dat sterk lijkt op de vorige grafiek over Nederland, eens met de stelling dat er geen Islamitische vluchtelingen meer moeten worden opgenomen. Alleen zijn de scores bij de meeste partijen wat hoger, met als eindresultaat dat in heel Nederland de score 60% is.

Door deze stelling te combineren met de stelling dat men het ermee eens is dat de meeste migranten in Nederland goed zijn geïntegreerd. In de volgende grafiek worden per staaf de twee antwoorden gecombineerd:

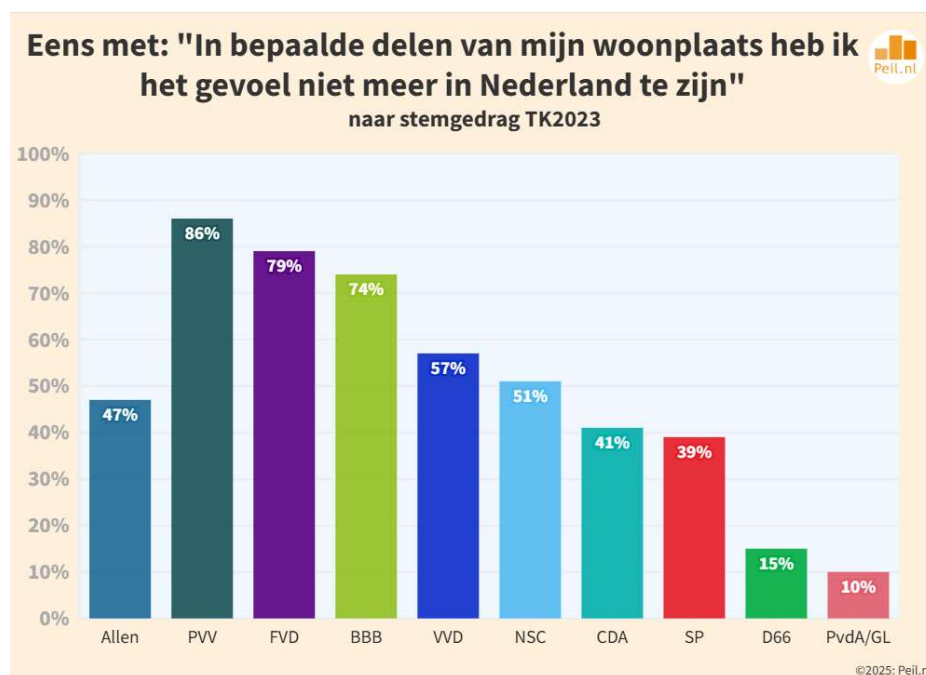
- Eens met de stelling dat de Islam niet bij de Nederlandse samenleving past.
- plus
- Eens met de stelling dat de meeste immigranten in Nederland goed zijn geïntegreerd.

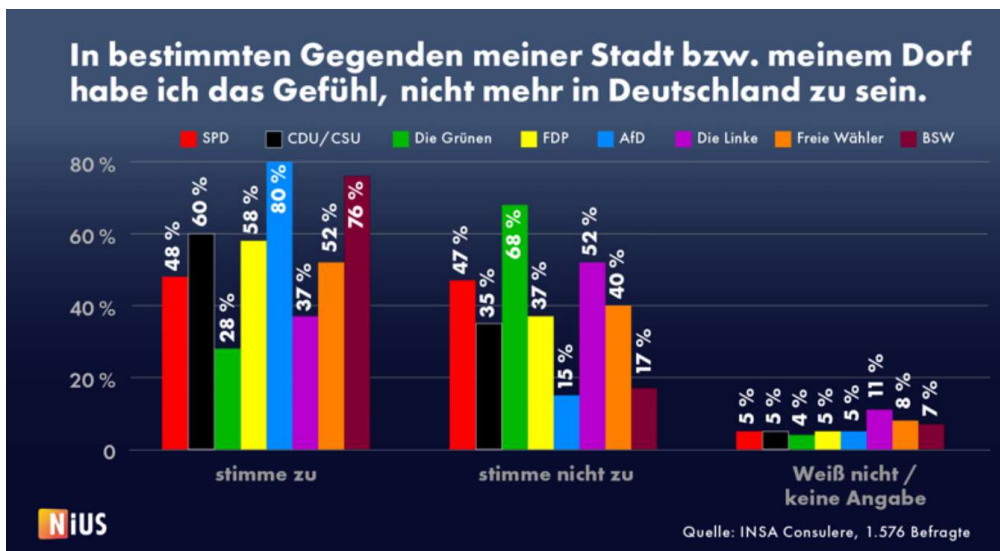
Goed is te zien in welke negatieve relatie is tussen de reactie op de twee stellingen. De meeste scores van de partijen bij de som van de twee stellingen zit dicht bij het landelijk gemiddelde van 90%.

- Vreemde in eigen stad/dorp

Deze stelling kunnen we ook weer vergelijken tussen Nederland en Duitsland

Ter vergelijking de uitsplitsing in Duitsland.

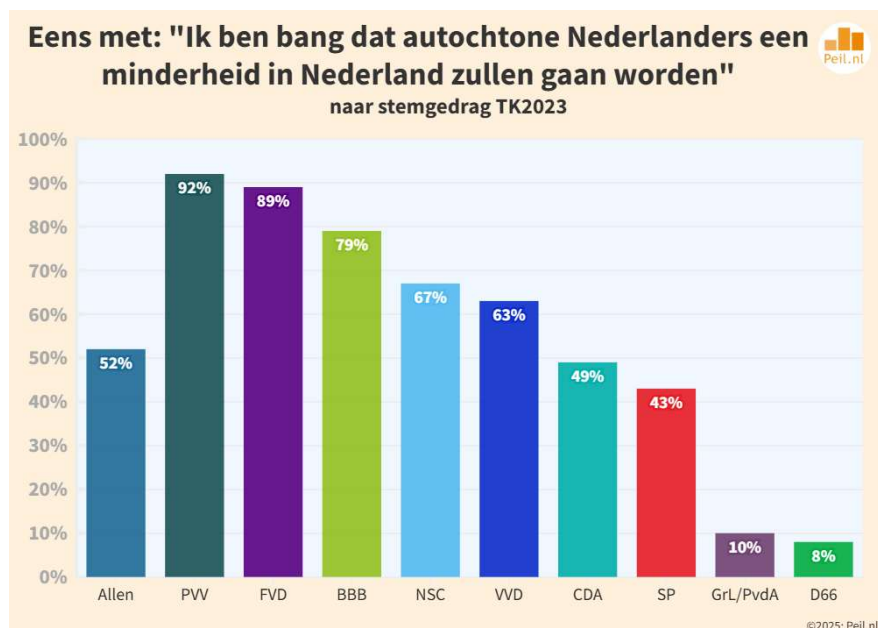

Ook hier lopen de verschillen naar politieke voorkeur in Nederland veel meer uiteen dan in Duitsland. Maar de verschillen tussen min of meer overeenkomstige partijen aan de rechterkant van het politieke spectrum tussen Duitsland en Nederland zijn minder groot dan bij de stelling over de islamitische vluchtelingen.

Daarentegen zijn aan de linkerkant de verschillen tussen Duitsland en Nederland wel groot. Kiezers van Die Grüne zijn het voor 28% eens met deze stelling, van Die Linke 37% en van SPD 48%. In Nederland zien we bij GroenLinks/PvdA-kiezers een score van 10% en bij de kiezers van D66 is dat 15%!

Die laatste groep kiezers zorgt ervoor dat het totaalcijfer in Nederland met 47% lager is dan de 57% van de Duitsers.

Via een andere stelling is dit onderwerp ook aangesneden. Eens met de angst dat Nederlanders een minderheid in Nederland zullen gaan worden.

De uitslag van deze stelling naar stemgedrag TK2023 lijkt sprekend op die van de stelling "Geen vluchtelingen meer uit Islamitische landen". Dus met een heel groot verschil tussen PVV- en FVD- kiezers aan de ene kant en D66- en GroenLinks-PvdA kiezers aan de andere kant.

3. Sterkere polarisatie in Nederland.

Bij onderzoeken over veel onderwerpen in Nederland is de polarisatie goed herkenbaar. Kiezers van PVV, FVD en BBB reageren op veel onderwerpen fors anders dan kiezers van GroenLinks/PvdA en D66.

Maar het lijkt erop dat bij dit onderwerp, migratie, die polarisatie het grootst is, waarbij het tegelijkertijd wel zo is dat kiezers van VVD en NSC (en in mindere mate CDA) meer in de richting van de kiezers van PVV reageren dan in de richting van de kiezers van GroenLinks/PvdA.

Ook is het opvallend dat de mate van polarisatie naar partij in Nederland een stuk groter is dan in Duitsland, terwijl de totaalcijfers van alle Duitsers en Nederlanders wel sterk op elkaar lijken. En dat komt omdat de scores aan de beide uiteinden in Nederland veel meer uit elkaar lopen.

Belangrijk is daarbij te beseffen dat er wel duidelijke verschillen zijn in de omvang van het electoraat aan de linker- en rechtkant van het politieke spectrum en binnen die vleugels zelf zien we ook duidelijke verschillen.

Uit het exit-onderzoek in februari jl. in Duitsland is het volgende op te maken t.a.v. het opleidingsniveau van de verschillende partijen (tussen haakjes de landelijke uitslag):

De tabel moet als volgt gelezen worden: Landelijk haalde SPD 16%, bij kiezers met als hoogste opleiding “Basisonderwijs” was dat 20%, bij “Voortgezet onderwijs” was dat 15% en bij kiezers met “Hoger Onderwijs” 16%.

	Basisonderwijs	Voortgezet onderwijs	Hoger Onderwijs
SPD (16%)	20%	15%	16%
Die Grünen (12%)	4%	6%	18%
Die Linke (9%)	5%	7%	11%
AfD (20%)	29%	28%	13%

Kiezers van Die Grünen en Die Linke hebben een veel hoger opleidingsniveau dan kiezers van de SPD en nog meer dan die van de AfD.

Daarnaast stemden duidelijk meer mannen op de AfD en meer vrouwen op de linkse partijen. Die Grünen en Die Linke zijn voornamelijk stedelijke partijen, terwijl de SPD gelijkmatiger over het land is verdeeld.

Als we een min of meer vergelijkbare tabel tonen van het exitonderzoek van TK2023 dan worden de verschillen zeer duidelijk.

	Laag	Midden	Hoog
GrL/PvdA (16%)	9%	13%	23%
D66 (6%)	1%	3%	11%
SP (3%)	7%	5%	2%
PVV (25%)	40%	32%	14%

De samenstelling van het electoraat van GroenLinks/PvdA lijkt sprekend op die van Die Grünen in Duitsland! Een zware oververtegenwoordiging van kiezers met een hoog onderwijsniveau (en vooral wonend in stedelijke gebieden).

Als we daar in Duitsland Die Linke bij tellen en in Nederland D66 dan zien we ook qua electorale omvang (ruim 20%) een vrijwel gelijke groep met een gelijke samenstelling.

Het grote verschil zit in het feit dat er in Duitsland wel een SPD is met 16% van de kiezers (was 4 jaar eerder nog 26%). En deze groep kiezers heeft een opleidingsniveau met een zwaartepunt op het laagste opleidingsniveau en dus duidelijk anders dan GroenLinks/PvdA. Het is een patroon dat de oude PvdA voor 2000 ook vertoonde.

Alleen in Nederland stemt die groep traditionele PvdA-kiezers grotendeels niet meer op een linkse partij maar met name op de PVV. De SP in Nederland heeft duidelijk nog wel het klassieke opleidingsniveau-patroon van de PvdA, maar haalde bij TK2023 nog slechts 3% van de kiezers.

Dat het onderwerp migratie (en dan met name uit niet-westerse landen) de grote motor is achter de polarisatie van het Nederlandse electoraat blijkt dan wel uit de veel grotere verschillen tussen de uiteindes in Duitsland dan in Nederland. De score “eens” bij de PVV minus “eens” van GroenLinks/PvdA is 87% en die in Duitsland tussen AfD en “die Grünen” 61%. Terwijl bij deze vraag in Duitsland de kiezers van de SPD bijna in het midden liggen (45% eens).

Besef daarbij dat tussen 2021 en 2025 20% van de SPD kiezers overgestapt zijn naar de AfD.

Dat is in Nederland min of meer in fases gebeurt omdat de PvdA al in 2017 een enorme nederlaag leed en van 25% naar 6% daalde en daarvan in 2021 amper herstelde.

Het is dit onderwerp dat al lang een sterk polariserende werking heeft op zowel de samenleving als het Nederlandse politieke landschap.

4. Afsluitend

Het is opmerkelijk hoe de totaaluitslagen van de onderzoeken in Duitsland en Nederland op elkaar lijken. Maar de uitsplitsing naar politieke partij laat in Nederland zien dat de polarisatie naar politieke partij duidelijk groter is. De scores met de hoogste en laagste waarden verschillen in Nederland duidelijk sterker dan in Duitsland. Ook is de electorale omvang van de partijen aan de uiteinden van het spectrum in Nederland duidelijk groter. De sociaal-democratische partij in Duitsland – hoewel onlangs van 26% naar 16% gedaald – is daar nog wel als onafhankelijk en vrij grote partij, dat is in Nederland niet meer het geval.

Die kiezers van de SPD scoren dicht bij het midden op de verschillende stellingen. Zij hebben gemiddeld een duidelijk lagere opleiding en wonen minder in steden dan de kiezers van GroenLinks/PvdA, die veel meer de kenmerken hebben van Die Grünen/Die Linke in Duitsland.

Al eerder heb ik moeten vaststellen dat dit soort resultaten bij onderzoek door degenen die geschokt zijn door de uitkomsten, vooral leidt tot het ontkennen van de resultaten of twijfel uitspreken over de juistheid van de resultaten of de vraagstelling.

Maar zelfs als de cijfers 5% hoger of lager zouden zijn, zou dat tot vrijwel hetzelfde beeld leiden. De grote verschillen in oordelen tussen de linkerkant en de rechterkant van het politieke spectrum, maar ook het grotere verschil in Nederland dan in Duitsland.

Maurice de Hond